Paweł Mrozek

Dobrodzień i okolice

Przewodnik turystyczny

Trasa piesza w obrębie miasta Dobrodzienia

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „KRAINA DINOZAURÓW”

Zadanie realizowane w ramach projektu
„DOBRODZIEŃ I OKOLICZNE MIEJSCOWOŚCI.
PRZEWODNIK TURYSTYCZNY”
przez Międzygminne Towarzystwo Regionalne
Dobrodzień – Zębowice

Kraina Dinozaurów

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Paweł Mrozek

Miejsca historyczne i obiekty przyrodnicze na trasie wycieczki pieszej w obrębie miasta Dobrodzienia

Dobrodzień 2019

Opracowanie graficzne

Paweł Mrozek

Koordynacja prac

Alicja Włodarz-Kempa
Agnieszka Hurnik

Fotografie

Stefan Bieniek
Paweł Mrozek
Józef Włodarz

Materiały pomocnicze

Przekazy ustne mieszkańców
Publikacje autora o ziemi dobrodzieńskiej
Materiały Urzędu Miejskiego
Zbiory Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień–Zębowice

Wydawca

© Gmina Dobrodzień

Druk

Drukarnia św. Krzyża w Opolu

ISBN 978-83-66023-07-9

Na ziemi dobrodzieńskiej zachowały się obiekty z różnych okresów historycznych w postaci dzieł architektonicznych oraz rzeźbiarskich, wzniesione dla uczczenia ważnego wydarzenia czy utrwalenia pamięci o mieszkańcach – w formie posągu, kolumny, obelisku, budowli, naturalnego głazu, sztucznie usypanego kopca, abstrakcyjnej formy przestrzennej czy pamiątkowej tablicy. Ustawione w różnych miejscach gminy Dobrodzień kaplice, kapliczki albo krzyże wotywne są formą dziękczynienia za ocalenie w trudnych czasach, a przydrożne krzyże nagrobne czy pokutne stanowią ślady cmentarzy, pojedynczego grobu lub jakiegoś śmiertelnego w skutkach wydarzenia. Wieczną pamięć wyrażają pomniki nagrobne na dwóch cmentarzach katolickich, cmentarzach – luterańskim i żydowskim w Dobrodzieniu oraz husyckim w Bzinicy Nowej.

Zróżnicowany krajobraz pogranicza Niziny Śląskiej i Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, duża lesistość gminy i dolinki Myśliny, Myślinki, Bziniczki, Smoliny, Lublinicy i ich dopływów determinuje występowanie wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Wielu mieszkańców gminy Dobrodzień i innych śląskich miejscowości pragnie zdobywać lub poszerzać wiedzę o swojej małej ojczyźnie, którą nazywa Heimatem lub Domowiną. Wielu poszukuje swojej tożsamości regionalnej. Oczekują od władz samorządowych i stowarzyszeń podejmowania przemyślanych i zwartych koncepcyjnie działań, aby przybliżyć walory historyczne i przyrodnicze tej okolicy wszystkim zainteresowanym mieszkańcom i turystom.

Mamy nadzieję, że to opracowanie spełni postawione cele – zachęci różne środowiska do promowania swoich miejscowości oraz swego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego i zainteresuje mieszkańców gminy turystyką rowerową.

Od uczestników wycieczek rowerowych zawsze wymaga się przestrzegania zasad ruchu drogowego, posiadania dokumentów, ubezpieczenia, odpowiedniego sprzętu i ubioru oraz właściwego zachowania na trasie, zgodnie z Kartą Turysty.

Wydawca i autor przewodnika życzą wszystkim miłośnikom turystyki rowerowej pięknej pogody, niezapomnianych wrażeń i dobrego nastroju na szlakach pieszych i rowerowych ziemi dobrodzieńskiej.

1. Rynek – Plac Wolności
2. Ratusz
3. Plac synagogi
4. Dom kultury
5. Bloki mieszkalne
6. Kościół parafialny
7. Statua Matki Boskiej
8. Rzeźba św. Nepomucena
9. Dom św. Wojciecha
10. Remiza OSP
11. Bank Spółdzielczy
12. Zakład Opieki Leczniczej
13. Zespół Szkół
14. Szkolna hala sportowa
15. Wieża wodna
16. Ulica Oleska
17. Ulica Edyty Stein
18. Sklep „Rolnik”
19. Kościół NNMP
20. Kapliczka świętych
21. Cmentarz ewangelicki
22. Kościół św. Walentego
23. Ulica Ks. Jana Gładysza
24. Uliczka
25. Ulica Opolska
26. Stacja Opieki Caritas
27. Ulica Solna
28. Kryta pływalnia
29. Budynki nadleśnictwa
30. Szkoła „Tysiąclatka”
31. Park miejski
32. Zabudowania podworskie
33. Dobrodzieński pałac
34. Zabytkowy most
35. Budynek poczty

© Autorzy OpenStreetMap (CC-BY-SA)

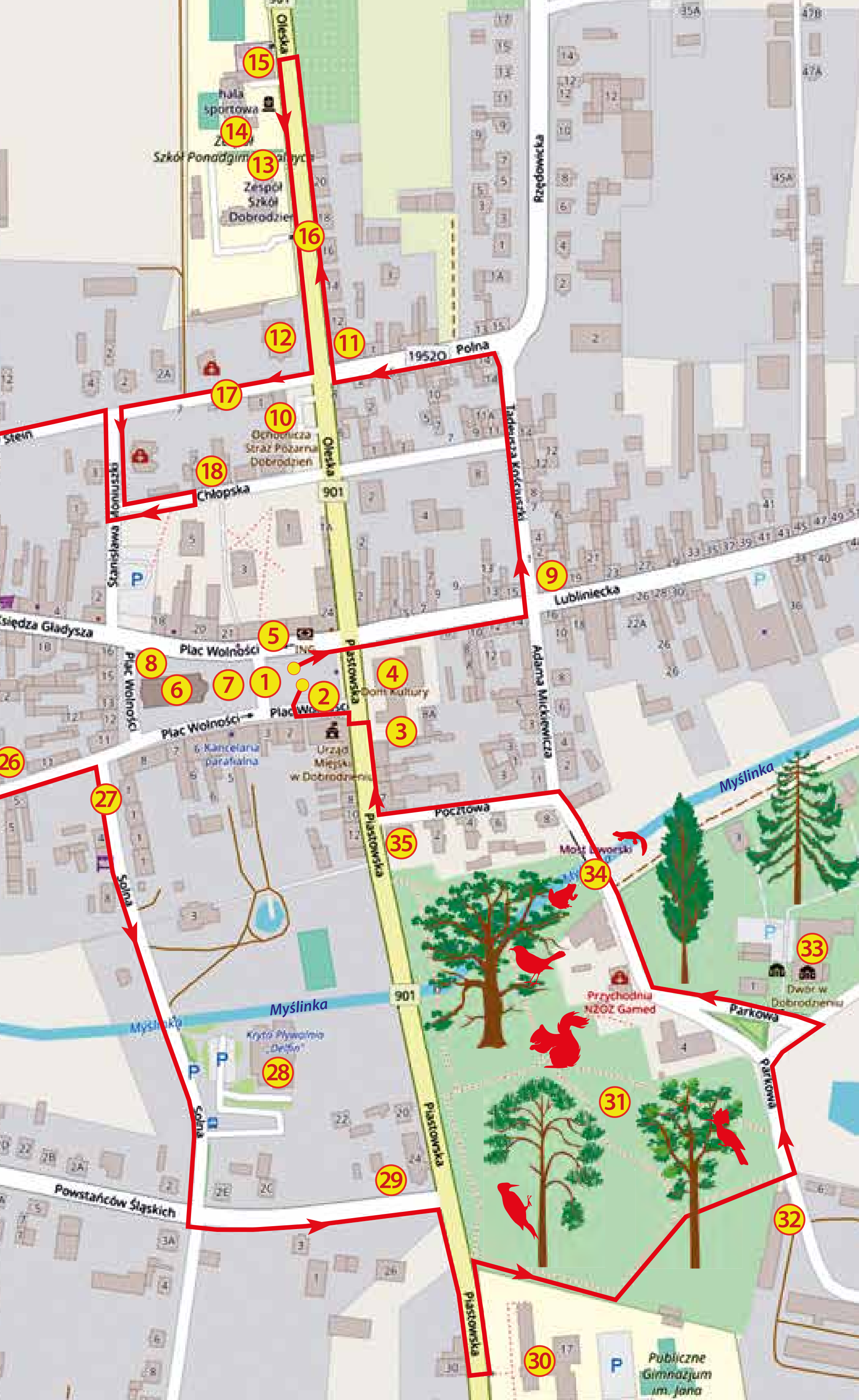

Oleska
hala sportowa
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych
Zespół Szkół Dobrodzień
Rzędowicka
Polna
1952O
Tadeusza Kościuszki
Stein
Ochotnicza Straż Pożarna Dobrodzień
Chłopska
Stanisława
901
Lubliniecka
Księdza Gładysza
Plac Wolności
Plac Wolności
Plac Wolności
Dom Kultury
Adama Mickiewicza
Kancelaria parafialna
Urząd Miejski w Dobrodzieniu
Piastowska
Pocztowa
Myślinka
Most Lwowski
Solna
Myślinka
Myślinka
Kryta Pływalnia „Delfin"
Przychodnia NZOZ Gamed
Parkowa
Dwór w Dobrodzieniu
Parkowa
Powstańców Śląskich
Piastowska
Publiczne Gimnazjum im. Jana
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35

Trasa piesza w granicach miasta Dobrodzienia wyniesie ok. 5 km, kiedy rozpoczniemy i zakończymy wycieczkę na dobrodzieńskim rynku. Trasa biegnie ulicami miasta. W związku z tym, że budowle i miejsca zmieniały swój wygląd i przeznaczenie od połowy XIX wieku, w przewodniku zostały zamieszczone głównie ilustracje archiwalne, aby turyści zainteresowani historią mogli zdobyć pełniejszą wiedzę o Dobrodzieniu. Propozycja wycieczki jest adresowana do osób, które chcą poznać historię wybranych miejskich budowli oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze terenów leżących w obrębie miasta.

MIASTO I GMINA DOBRODZIEŃ

leży we wschodniej części województwa opolskiego. Zajmuje powierzchnię 16 284 ha. Południowo-zachodnia część jest nizinna, średnia wysokość terenu wynosi ok. 195 m n.p.m. Najwyżej położone obszary, osiągające ok. 280 m n.p.m., znajdują się w części północno-wschodniej. Gmina jest strefą źródliskową niewielkich rzek: Myśliny, Myślinki i Libawy. Przez południowe obszary przepływają: Bziniczka, Smolina i Lublinica. W dolinach rzek zlokalizowane są liczne stawy. Gminę charakteryzuje rolno-leśna struktura przestrzenna krajobrazu przyrodniczego. Występują tu siedliska niezwykle bogate pod względem florystycznym i faunistycznym.

O pobycie człowieka na ziemi dobrodzieńskiej w okresie prehistorycznym świadczą znaleziska z epoki neolitu (4000–3000 p.n.e.) i brązu (1450–1000 p.n.e.). W końcu IV i I połowie V wieku rozwijała się tu „kultura dobrodzieńska", charakteryzująca się wyrobami ceramicznymi i metalowymi o cechach germańskich (gocko-gepidzkich) i sarmackich. Na przełomie VI i VII wieku z południa i ze wschodu na nasze tereny zaczęli przenikać Słowianie. Nasza ziemia znalazła się w obrębie obszaru śląskich plemion Opolan.

Od zarania swych dziejów ziemia dobrodzieńska wchodziła w skład księstwa opolskiego. Osada, położona w pobliżu dawnych szlaków handlowych (starożytnego szlaku „bursztynowego" oraz śląsko-małopolskiego „królewskiego"), pojawiła się w doku-

mentach pod nazwą Dobrosin w 1279 roku. W następnych latach utrwalały się inne nazwy miejscowości – Dobrodinum, Dobradin, Dobrodzen, Guttentag. Nazwy kilku okolicznych wsi odnotowano w kościelnych księgach uposażeń w latach 1295–1305. Prawa miejskie, oparte na prawie magdeburskim Dobroden otrzymał z rąk księcia Władysława Opolczyka w 1374, natomiast 21 sierpnia 1384 roku książę obdarował miasto wieloma przywilejami. Z tego okresu pochodzi herb miasta.

Od 1452 roku Dobrodzień, jako dobro rycerskie, był zależny od swych panów: Heinricha von Croskau (Henryka Kranczkowskiego) i rodu von Kalinowski (Dobrodzinski). W okresie habsburskim (1552–1741) Dobrodzień należał do namiestników cesarza – przedstawicieli rodów von Posadowski, Jarotzki, Blacha i Blankowski. W okresie pruskim (1742–1871) miasto rozpoczęło proces wykupu zamku i dóbr. Ostatecznie „państwo" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag] stało się własnością pruskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich: von Bornstädt, Schönaich-Carolath, Paczkowski, Dalwigk, Burghaus, Schlabrendorf, Sobeck, Stümer, Braunschweig-Lüneburg-Öls. W okresie niemieckim (1871–1945), od 1884 roku cały majątek dobrodzieński należał do królów saksońskich z rodu Wettinów: Alberta I, Georga I, Friedricha Augusta III. W latach 1922–1939 Dobrodzień był miastem powiatowym [Kreis Guttentag] w granicach Niemiec. Od 1945 roku znajduje się w granicach państwa polskiego. Do roku 1951 ponownie był miastem powiatowym. W latach 1951–1975 wraz z okolicznymi wioskami znajdował się w powiecie lublinieckim, województwie katowickim, następnie na terenie województwa częstochowskiego. 1 stycznia 1999 roku Dobrodzień powrócił na Śląsk Opolski, leży w powiecie oleskim, województwie opolskim. Od 1973 roku istnieje gmina Dobrodzień. W jej skład wchodzi miasto Dobrodzień i 16 sołectw.

Dzisiaj Dobrodzień jest nazywany „miastem stolarzy" lub „stolicą śląskiego meblarstwa", ponieważ „stolarstwem stoi". W ostatnich latach liczba ludności stale się zmniejsza. 30 IX 2017 roku Dobrodzień liczył 3 739 mieszkańców, natomiast w całej gminie mieszkało 10 066 osób.

Miasto DOBRODZIEŃ w roku 2009

Fotografia ze zbiorów Urzędu Miejskiego

>>> 1 >>> początek trasy pieszej >>>
Dobrodzień • RYNEK – PLAC WOLNOŚCI •

W 1846 roku ogromny pożar doszczętnie zniszczył centralną część Dobrodzienia – 136 domów i 145 zabudowań gospodarczych. Zgodnie z planem odbudowy miasta, przebudowano centrum i zmieniono istniejący układ ulic. Rynek został wydłużony i poszerzony, uformowany w kształcie prostokąta, którego dłuższa strona wynosiła 300, a krótsza 110 m. Od 1847 roku prowadzono roboty ziemne polegające na przebrukowaniu rynku, wyłożonego kamieniami polnymi i żwirem w latach 1819–1823. Okazały ratusz połączony z budynkiem więziennym stawiano w południowej części rynku w latach 1848–1849. Naprzeciwko zachodniej pierzei w latach 1851–1854 wznoszono murowany katolicki kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny. Przy rynku stanęły budynki mieszkalno-handlowe, murowane, w stylu neoklasycyzmu. W każdym budynku istniał sklep, warsztat rzemieślniczy lub gospoda. Najokazalej prezentowała się północna pierzeja rynku.

Miasto Dobrodzień [Guttentag] w roku 1939

Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka

Kolejny historyczny zwrot w dziejach miasta i życiu autochtonicznych mieszkańców nastąpił 21 stycznia 1945 roku, kiedy do miasta wkroczyły oddziały wojsk radzieckich. Dokonała się zmiana przynależności państwowej i języka urzędowego. Miasto Guttentag otrzymało historyczną nazwę Dobrodzień. Nie odnotowano walk o miasto, ponieważ dowództwo wojsk niemieckich 19 stycznia odstąpiło od obrony na odcinku Olesno–Dobrodzień–Lubliniec i wycofało swoje jednostki za Odrę. Ostrzał wojsk radzieckich został skierowany głównie na budynek szkoły katolickiej z 1909 roku przy ulicy Oleskiej, w którym pod koniec wojny urządzono niemiecki szpital wojskowy. Budynek został w dużej części spalony. Od stycznia do kwietnia miasto było wyludnione, gdyż znaczna liczba jego mieszkańców podjęła ucieczkę w obawie przed frontem, szukając schronienia w miejscowościach na terenie Czech lub Niemiec. Na miejscu pozostali przeważnie ludzie starsi wiekiem. Opuszczone w rynku kamienice i dobrze zaopatrzone w towary sklepy zostały doszczętnie wyszabrowane. Umyślnie spalono 69 budynków mieszkalno-użytkowych, a 9 poważnie uszkodzono.

Widok na rynek miejski w roku 1945 – pierzeja północna

Fotografia ze zbiorów MTRDZ

>>> 2 >>>

• RATUSZ •

Ratusz – siedziba samorządu gminnego i symbol miasta był budowany w latach 1848–1849. Na parterze otwarto biura magistrackie, pomieszczenie na piętrze przekazano komisji sądowej. Ponadto rada miejska przekazała królewskiemu urzędowi skarbowemu trzy pokoje na piętrze po zachodniej stronie. Ratusz jest budowlą murowaną, wzniesioną na planie prostokąta, w stylu eklektycznym z cechami neoklasycyzmu. Część środkową budynku stanowi ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem, w którym znajduje się średniowieczny herb miasta. Ogzymsowanie i boniowanie elewacji w postaci rowków w tynku nadało mu monumentalny charakter. Charakterystycznym elementem ratusza jest drewniana wieżyczka z czterema zegarami wieżowymi, wybijającymi czas na dzwonie co kwdrans. Renowację ratusza przeprowadzono w 1934 roku. Założono ogrzewanie ciepłą wodą, założono nowe okna, wymieniono dach i wieżę oraz odnowiono tynki.

Najstarszy, zachowany na pocztówce, wizerunek ratusza w Dobrodzieniu (1917)
Pocztówka ze zbiorów Gerarda Wonsa

Ratusz w Dobrodzieniu w roku 1964

Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka

Ratusz w Dobrodzieniu, wyremontowany w 2003 roku

Fot. Paweł Mrozek

>>> 3 >>>

• PLAC SYNAGOGI •

Podczas ogromnego pożaru Dobrodzienia w 1846 roku spłonęła również drewniana synagoga z 1781 roku. Znajdowała się przy kamiennym moście, wiodącym do dworu. Nową, murowaną świątynię budowano ze składek pieniężnych w latach 1847–1848, przy ogromnym zaangażowaniu Nathana Cohna. W 1849 roku miasto zamieszkiwało 233 Żydów. Ze względu na brak charakterystycznych wież i kopuły, przyjezdni widzieli w niej miejski teatr. W synagodze, zbudowanej na planie prostokąta, na parterze znajdowały się 92 miejsca siedzące dla mężczyzn i taka sama liczba na piętrze dla kobiet. W 1863 roku przy synagodze wybudowano dwuklasową szkołę. Kiedy liczebność Żydów w Dobrodzieniu zmalała (38 mieszkańców w 1933), latem 1938 roku synagogę sprzedano miejscowemu bankowi [Kreissparkasse Guttentag]. Podczas „nocy kryształowej" (9/10 XI 1938) w budynku zniszczono jedynie pozostałości wyposażenia wnętrza. Wkrótce potem dokonano rozbiórki synagogi.

Głaz upamiętniający istnienie synagogi w Dobrodzieniu w latach 1848–1938

Projekt tabliczki: Paweł Mrozek • Odlew w metalu: Firma Kulej, 2013

Synagoga w Dobrodzieniu (z lewej: poczta przed 1927, po prawej – ratusz)
Fragment pocztówki ze zbiorów Rudolfa Hyli

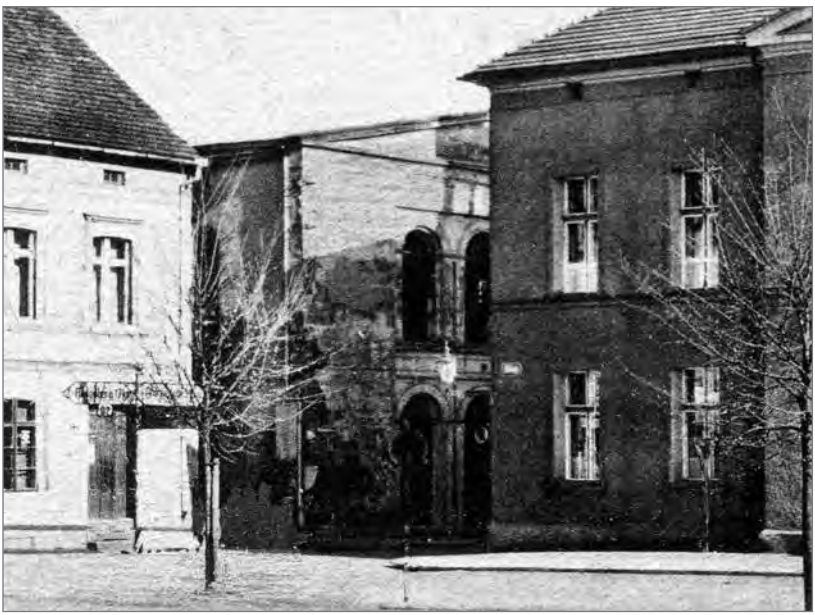

Synagoga w Dobrodzieniu w roku 1936
Fragment pocztówki ze zbiorów Bernarda Gaidy

>>> 4 >>>

• DOM KULTURY •

Nowo wybudowany Dom Kultury otwarto 19 lipca 1971 roku, w miejscu wyszabrowanych i wypalonych w 1945 roku kamienic ze sklepami i biurami we wschodniej części rynku. Już w roku następnym (1972) zorganizowano Ogólnopolski Turniej Brydżowy o Puchar „Śnieżnego Płatka", liczący już 46 edycji. Od lat 90. XX wieku działa Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu, który obejmuje miejską instytucję kultury, stadion sportowy, krytą pływalnię oraz wiejskie kluby kultury. Wśród wielu organizowanych przez placówkę imprez najbardziej znane są Ogólnopolskie Spotkania Zespołów Artystycznych Mniejszości Narodowych i Etnicznych „Źródło", organizowane od 1997 roku, w których biorą udział artyści z kraju i zagranicy. W 2016 roku rozpoczął się generalny remont obiektu, polegający na całkowitej modernizacji wnętrza oraz elewacji zewnętrznej w ramach kompleksowych rozwiązań urbanistycznych realizowanych w trakcie rewitalizacji centrum miasta.

Otwarcie Domu Kultury przez burmistrza Józefa Ćmoka i przewodn. WRN Jerzego Ziętka

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka, 1971

Dom Kultury w Dobrodzieniu w roku 1976

Pocztówka ze zbiorów Pawła Mrozka

Dom Kultury w Dobrodzieniu w roku 2001

Pocztówka w wykonaniu Pawła Mrozka

>>> 5 >>>

• BLOKI MIESZKALNE •

Najbardziej okazałe kamienice, z dobrze zaopatrzonymi sklepami oraz zakładami usługowymi na parterze, znajdowały się w północnej części rynku. Zostały najbardziej zniszczone w pierwszych miesiącach 1945 roku. Odbudowę tego fragmentu rynku rozpoczęto w latach 50. XX wieku. Wzniesiono solidne bloki mieszkalne. Podobnie jak w budynkach XIX-wiecznych, pomieszczenia na parterze przeznaczono na sklepy i punkty usługowe, na pierwszym i drugim piętrze oraz na poddaszu urządzono mieszkania. Pierwsze rodziny wprowadzały się do nowych mieszkań od 1956 roku. Budowę bloków przy Placu Wolności i ulicy Oleskiej zakończono w 1960 roku, oddając do użytku 60 mieszkań. Rynek każdego miasta to miejsce szczególne. Niestety, mimo upływu 73 lat od zakończenia wojny, plac po lewej stronie pierzei północnej, gdzie w przeszłości stał okazały hotel (pn. *Warschau, Merkel's i Zentral*), nadal nie jest zagospodarowany i straszy ponurym wyglądem.

Budowa bloków mieszkalnych w północnej części rynku (kwiecień 1957)
Fotografia ze zbiorów MTRDZ

Bloki mieszkalne przy Placu Wolności w latach 1960, 1966, 2001

Fotografie ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 6 >>>

• KOŚCIÓŁ PARAFIALNY •

Budowę kościoła z cegły, w miejscu spalonego w 1846, rozpoczęto 7 X 1851 roku. W końcu roku 1852 kościół otrzymał pokrycie dachowe. 15 XI 1854 roku ks. Heinrich Strauss poświęcił nowo wybudowaną świątynię. Ma 47,7 m długości i 18,7 m szerokości. 5 V 1855 roku zwieńczono wieżę na wysokości 52,85 m. Dzwony, wykonane przez zakład Loescha w Opolu, poświęcono i wciągnięto na wieżę 1 VII 1856 roku, natomiast 6 X 1856 odebrano organy zbudowane przez firmę Haasa w Głubczycach. W roku 1857 wykonano posadzkę, w następnym roku zakończono stawianie trzech bogato zdobionych ołtarzy. W 1859 roku zasadzono drzewa i wykonano łańcuchowe ogrodzenie kościoła. Oficjalne zakończenie budowy świątyni miało miejsce 8 XI 1860 roku. Oprócz cennej monstrancji z 1650 roku na wyposażeniu kościoła jest m.in. ołtarzowy obraz na płótnie z 1873 roku z wizerunkiem patronki św. Marii Magdaleny, pędzla uznanego śląskiego malarza Josefa Fahnrotha (1838–1895).

Wnętrze kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Dobrodzieniu w latach 1854–1927

Pocztówka ze zbiorów Ewalda Willnera

Monstrancja z 1650 roku i obraz św. Marii Magdaleny Josefa Fahnrotha z roku 1873

Fot. Paweł Mrozek, 2007

W latach 1922–1967 funkcję proboszcza parafii sprawował ks. dziekan Johann Gladisch/Jan Gładysz. Już w 1923 roku w kościele zainstalowano światło elektryczne, a w 1925 zostało ufundowane nowe tabernakulum. W 1934 roku otwory okienne wypełniły barwne realistyczne witraże, wykonane przez Ostdeutsche Werkstätten według projektu uznanego europejskiego artysty Bertholda Müllera-Erlinghausena, nadając wnętrzu ciepły klimat. Eklektyczne szafiaste ołtarze boczne z elementami neogotyku i neobaroku zostały zastąpione płaskimi, tablicowymi nastawami, w których umieszczono ołtarzowe obrazy olejne św. Anny z Matką Boską i Dzieciątkiem oraz św. Józefa z małym Jezusem na ręku. Za płaskorzeźbionym ołtarzem z drewna zawieszono realistyczne rzeźby Chrystusa na krzyżu, św. Jana i Matki Boskiej z klęczącą pod krzyżem św. Marią Magdaleną. Ołtarzowy obraz na płótnie z wizerunkiem patronki kościoła umieszczono na bocznej ścianie prezbiterium. Ściany kościoła ozdobiono ornamentami, inskrypcjami oraz monochromatycznymi freskami ilustrującymi sceny z życia Świętej Rodziny. Wystrój kościoła uzupełniały polichromowane rzeźby świętych patronów.

Wnętrze kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Dobrodzieniu w latach 1927–1969
Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

W drugiej połowie 1969 roku pod kierunkiem ks. proboszcza Stanisława Krasa dokonano radykalnej przebudowy wnętrza kościoła. Za wyjątkiem barwnych witraży żadne inne elementy dawnego wystroju kościoła nie znalazły miejsca w odremontowanej świątyni. Niektóre polichromowane rzeźby umieszczono pod emporą i w przedsionkach kościoła. Ponadto usunięto płaskorzeźbioną ambonę i balaski. Skuto również ozdobne gzymsy w prezbiterium, trwale usunięto monochromatyczne freski pod sklepieniem kościoła, ze scenami z życia Jezusa i postaciami ewangelistów oraz aniołów. Postawiono proste marmurowe ołtarze, złożone z prostopadłościennych brył. Ściany kościoła przemalowano farbami o jasnych odcieniach. Kasetonowe sklepienie przyozdobiono kilkudziesięcioma graficznymi symbolami chrześcijańskimi. Okrągłe metalowe lampy, metalowy krzyż, kute blaszane płaskorzeźby z wizerunkiem Chrystusa i św. Marii Magdaleny w prezbiterium, św. Anny Samotrzeciej i św. Józefa nad bocznymi ołtarzami oraz w metalicznych monochromatycznych tonacjach utrzymane stacje drogi krzyżowej potęgowały wrażenie surowości wnętrza i plastycznego ascetyzmu.

Wnętrze kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Dobrodzieniu w latach 1969–1986
Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Od roku 1986 roku w wyniku prowadzonych okresowo remontów pod kierunkiem ks. proboszcza Alfreda Waindoka we wnętrzu kościoła ponownie znalazły swoje miejsce rzeźby i malowidła z okresu budowy kościoła: XVII-wieczne polichromowane rzeźby przedstawiające święte Apolonię, Jadwigę oraz Barbarę oraz św. Floriana, Ambrożego i Augustyna. Powróciły też malowidła olejne na desce – pochodzące z 1792 roku stacje drogi krzyżowej. Nad kamiennymi ołtarzami bocznymi ponownie zawisły dawne obrazy ołtarzowe. W prezbiterium zza granitowego ołtarza z marmurową mensą wyłania się teraz potężny pokryty złotymi płatkami krzyż wraz z obrazem patronki parafii. Wokół ołtarza w apsydzie ustawiono dębowe stalle. Dzięki olbrzymiej ofiarności parafian w 2004 roku zbudowano nowoczesne organy mechaniczne, złożone z 1850 piszczałek –1660 metalowych i 190 drewnianych. Prospekt, miechy i stół do gry wykonano z drewna dębowego. Do sporządzenia organów zużyto ok. 10 m^3 drewna dębowego, ok. 5 m^3 drewna sosnowego i ok. 1 m^3 drewna jesionowego, klonowego i świerkowego oraz 2,5 tony stopu cyny i ołowiu.

Organy mechaniczne wykonane przez firmę Orgelbau Lothar Simon & Sohn w 2004 roku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 7 >>>

• STATUA MATKI BOSKIEJ •

W 1933 roku, kiedy proboszczem parafii św. Marii Magdaleny w Dobrodzieniu był ks. Johann Gladisch, na dziedzińcu przed kościołem na wysokim granitowym cokole ustawiono rzeźbę Madonny z Dzieciątkim, wykutą w marmurze w modernistycznym stylu. Projektantem tego religijnego pomnika mógł być uznany europejski artysta Bertold Müller-Erlinghausen – autor projektów realistycznych witraży dla parafialnego kościoła. Na postumencie umieszczono napis *NOS CUM PROLE PIA BENEDICAT VIRGO MARIA [Niech ze swoim Dzieciątkiem błogosławi nam Dziewica Maryja]*. Jest to jednocześnie powitanie członków Ruchu Szensztackiego, tzn. międzynarodowego ruchu rzymskokatolickiego, maryjnego, pedagogicznego i apostolskiego, założonego w 1914 przez o. Josefa Kentenicha w Schönstatt – dzielnicy miasta Vallendar, leżącego koło Koblencji w Niemczech. Zdjęcie „Mariensäule" po raz pierwszy ukazało się w „Oberschlesien im Bid" 27 lipca 1933 roku.

Dobrodzieńska statua Madonny z Dzieciątkiem z roku 1933 oraz zbliżenie z 2008

Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy • Opr. Paweł Mrozek

>>> 8 >>>

• RZEŹBA ŚWIĘTEGO JANA NEPOMUCENA •

W kronice Augustina Weltzla (1882) czytamy: *Święty ten jest czczony w całym chrześcijańskim świecie za nienaruszalność tajemnicy spowiedzi. Wkrótce po jego kanonizacji w roku 1729 świętowano 16 maja 1729 nie tylko jego rocznicę, lecz w miastach i wioskach wzniesiono w kościołach i na wolnych placach pomniki ku jego czci. Większość z nich zawiera napis, którego lapidarne litery podają równocześnie rok wykonania. Niestety, brakuje takowego na miejscowym pomniku. Statua znajduje się w bezpośredniej bliskości kościoła parafialnego, oddalona tylko 2 stopy od murów zewnętrznych prezbiterium i składa się z ośmiokątnej ceglanej kolumny na zwykłym postumencie oraz wznoszącej się na niej, od 3 do 4 stóp wysokiej, kamiennej figury bez wianka gwiezdnego nad głową. W ostatnim czasie pomalowano figurę szarą farbą olejną.* Przed rokiem 1846 figura świętego patrona stała przy dworskim moście, później na dziedzińcu kościoła parafialnego.

• > Idziemy w kierunku ulicy Lublinieckiej …

Dobrodzieńska rzeźba św. Jana Nepomucena z XVIII wieku oraz zbliżenie z 2018

Fragment fotografii ze zbiorów Gerarda Zajontza • Opr. Paweł Mrozek

>>> 9 >>>

• KAMIENICA ŚWIĘTEGO WOJCIECHA •

Lokalna tradycja głosi, że w 984 roku, w Dobrodzieniu zatrzymał się, w drodze z Prus do Krakowa, biskup Wojciech [Adalbert]. Józef Lompa pisał, że *Ś. Wojciech (…) przybył do Dobrodzienia i miał tam na tem miejscu kazanie gdzie na słupie posąg jego na przeciw studzienki stoi, która od niego początek swoj wziąść miała (…) W okolicy Dobrodzienia lud o nim to wspomnienie utrzymuje, że gdy tam przyszedł, na ten czas właśnie kościołek na cześć Ś. Walentego stanowiono*. W tym miejscu w latach 30. XX wieku wybudowano modernistyczną kamienicę, w której do roku 1945 mieściła się *Gospoda przy biskupim źródle [Gaststätte zur Bischofsquelle]* oraz *Drogeria św. Adalberta [St.-Adalbert-Drogerie und -Warenhandlung* Alberta Neumanna. Budynek przy ulicy Lublinieckiej od roku 1945 należy do miasta i pełni funkcje mieszkalno-użytkowe.

• > Idziemy wzdłuż ulicy Kościuszki w kierunku skrzyżowania ulic Polnej, Oleskiej i Edyty Stein …

Gospoda i sklep św. Wojciecha oraz (obok) fabryka mebli Richarda Koeppego przed 1945

Fotografie ze zbiorów Heinricha Maziola i Pawła Mrozka

STOWSKA

Dobrodzień – Plac Wolności w marcu 2019 roku

Fot. Józef Włodarz, 2019

>>> 10 >>>

• REMIZA OCHOTNICZEJ STRAŻY POŻARNEJ •

Już w odległej przeszłości każda gmina musiała posiadać sprzęt przeciwpożarowy. Zorganizowaną pomoc na wypadek pożaru zapewniano mieszkańcom w państwie pruskim od 1774 roku. Działalność Ochotniczej Straży Pożarnej [Freiwillige Feuerwehr Guttentag] grupa dobrodzienian zainicjowała 8 X 1884 roku. Dysponowali szopą strażacką wybudowaną w 1872 roku oraz czterokołową sikawką konną, wykonaną w 1870 roku. W latach 1939–1940 dobrodzieńska firma budowlana Arthura Kuschnera, na powierzchni 1441 m^2 wzniosła murowaną strażnicę. Budynek zajmuje powierzchnię 279 m^2, składa się z ośmiu boksów garażowych i wieży z syreną alarmową oraz zaplecza gospodarczego. Do budynku remizy domurowany jest piętrowy, podpiwniczony budynek mieszkalny, z pomieszczeniami socjalnymi dla strażaków. W 2018 roku OSP Dobrodzień liczy 39 członków i dysponuje 4 samochodami ratowniczo-gaśniczymi marek Mercedes Atego, Mercedes Vito, Renault Master i Jelcz 325.

Remiza Ochotniczej Straży Pożarnej, wybudowana w 1940 roku

Fotografia ze zbiorów OSP

>>> 11 >>>

• BANK SPÓŁDZIELCZY •

Kiedy w 1922 roku Dobrodzień stał się stolicą powiatu dobrodzieńskiego [Kreis Guttentag], zdecydowano o utworzeniu Powiatowej Kasy Oszczędnościowo-Rozrachunkowej w Dobrodzieniu [Kreisspar- u. Girokasse Guttentag] w wynajętym pomieszczeniu miejskiego szpitala. Nowo wybudowany gmach banku, z mieszkaniami dla rodzin dyrektora i zastępcy, otwarto we wrześniu 1925 roku. Organizatorem banku i pierwszym dyrektorem został Joseph Pallus, wyższy urzędnik z Chorzowa [Königshütte O/S]. W 1939 roku, na skutek likwidacji powiatu dobrodzieńskiego, bank stał się filią lublinieckiej Powiatowej Kasy Oszczędnościowej [Kreissparkasse Loben]. 21 stycznia 1945 do miasta wkroczyły oddziały wojsk radzieckich. Gmach dobrodzieńskiej kasy oszczędnościowej został wypalony. W czerwcu 1947 roku utworzono w tym miejscu „Kasę Oszczędności i Pożyczek – Spółdzielnię z odpowiedzialnością ograniczoną w Dobrodzieniu".

Powiatowa Kasa Oszczędnościowo-Rozrachunkowa w Dobrodzieniu w 1941 roku

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

>>> 12 >>>

• ZAKŁAD OPIEKI LECZNICZEJ •

Od 1884 roku dobrodzieński majątek był własnością króla saskiego Alberta I Wettina. Jego małżonka – Carola von Wasa-Holstein-Gottorp w 1893 roku darowała miastu Dobrodzień 40 000 marek na budowę szpitala. Na jej życzenie, placówkę przekazano Zgromadzeniu Sióstr Elżbietanek, którego charyzmatem jest posługa chorym i niepełnosprawnym. Uroczyste otwarcie szpitala z udziałem królewskiej pary i wprowadzenie sióstr-pielęgniarek odbyło się 26 VI 1894 roku. Ostatecznie budowę i wyposażenie obiektu zakończono w 1898 roku. Na cześć fundatorki szpitala – „saksońskiego anioła ubogich" nadano mu nazwę *Königin-Carola-Stiftung [Fundacja Królowej Caroli]*. W 1956 roku szpital został upaństwowiony, a zakonnice kolejno zastępowano świeckimi pracownikami. 1 IV 2001 roku utworzono Zakład Opiekuńczo-Leczniczy im. Królowej Karoli, świadczący odpłatne usługi pielęgnacyjne. ZOL dwukrotnie gruntownie remontowano – w 2005 oraz 2018 roku.

Najstarszy rysunek szpitala im. Królowej Caroli w Dobrodzieniu, ok. 1900
Fragment pocztówki ze zbiorów Bernarda Gaidy • Opr. Paweł Mrozek

Szpital miejski w Dobrodzieniu w roku 1938

Pocztówka ze zbiorów MTRDZ

Zakład Opieki Leczniczej w Dobrodzieniu w 2005 roku

Fot. Paweł Mrozek

>>> 13 >>>

• ZESPÓŁ SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH •

Początki wznoszenia kompleksu edukacyjno-kulturalno-sportowego w Dobrodzieniu [Guttentag] przy ulicy Oleskiej [Rosenbergerstraße] sięgają roku 1909. Wówczas, 2 października została oddana do użytku nowa szkoła katolicka. Była największym dwupiętrowym budynkiem w mieście, z wysokim parterem, z szerokimi schodami i korytarzami, klasami kucharskimi w suterenie, dużym ogrodem i boiskiem. Mieściła kilkanaście sal lekcyjnych i mieszkania dla rodzin rektora, konrektora i woźnego. Była to obowiązkowa ośmioklasowa szkoła powszechna [Volkschule]. W 1917 roku było w niej już 10 oddziałów. Mieściła też Szkołę Średnią w Rozbudowie [Oberschule in Aufbauform]. W szkole katolickiej pobierało naukę ok. 600 uczniów. Okresowo uczęszczali do niej również uczniowie wyznania ewangelickiego i pochodzenia żydowskiego. Kiedy okazało się, że przyszkolne boisko nie spełnia oczekiwań społeczności szkolnej i członków dobrodzieńskich stowarzyszeń sportowych, w pobliżu w 1928 roku wybudowano okazałą halę sportową. Zajęcia lekcyjne w niemieckiej szkole powszechnej trwały do końca 1944 roku. Wojska radzieckie, wkraczając do miasta 21 I 1945 roku, skierowały ogień na gmach szkoły, ponieważ w ostatnich miesiącach wojny urządzono w nim niemiecki szpital wojskowy. Budynek w dużej części został zniszczony.

Placówkę odbudowywano w latach 1946–1947. Otwarcie szkoły odbyło się 12 X 1947 roku. W rezultacie długotrwałych starań 1 IX 1956 roku w budynku utworzono również szkołę średnią. Placówka nosiła nazwę: „Szkoła Podstawowa i Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Dobrodzieniu". Na początku XXI wieku Zespół Szkół obejmował: Liceum Ogólnokształcące, Liceum Handlowe, Technikum Mechaniczne (w tym dla dorosłych), Technikum Przemysłu Drzewnego (w tym również dla dorosłych), Zasadniczą Szkołę Zawodową oraz Zasadniczą Szkołę Zawodową Specjalną.

Uroczystość otwarcia Szkoły Katolickiej w Dobrodzieniu 2 X 1909 roku

Fotografia ze zbiorów Ryszarda Konika

Budynek szkolny, zniszczony przez wojsko radzieckie w styczniu w 1945 roku

Fotografia ze zbiorów Józefa Ćmoka

>>> 14 >>>

• SZKOLNA HALA SPORTOWA •

Dobrodzieńskie Towarzystwo Gimnastyczne [Turnverein Guttentag] od 1912 roku wnioskowało o wybudowanie hali sportowej. Wybuch pierwszej wojny światowej i inflacja pokrzyżowały plany. Budowlę wzniesiono w 1928 roku, kiedy Dobrodzień był miastem powiatowym w granicach Niemiec. Łączyła w sobie kilka funkcji użytkowych – była halą sportową, audytorium, salą bankietową, teatralną i kinem. Została skonstruowana z zastosowaniem nowoczesnych technologii i wyposażona w najnowszy sprzęt sportowy. W tylnej części sali wykonano estradę z przeznaczeniem na występy zespołów teatralnych i muzycznych. Przed estradą zainstalowano zwijany ekran filmowy i projektor do wyświetlania filmów. W latach 1945–1971 w budynku urządzono kino „Przyszłość". Z chwilą oddania do użytku domu kultury w 1971 roku, dawna hala sportowa została ponownie przystosowana do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego przy Zespole Szkół.

Sportowa Hala Młodzieżowa w Dobrodzieniu, otwarta 19 sierpnia 1928 roku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Kino „Przyszłość" w Dobrodzieniu w latach 1945–1971

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Sala gimnastyczna, ponownie uruchomiona w 1972 roku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 15 >>>

• WIEŻA WODNA •

Wieżę wodną (nadal czynną) wraz z siecią wodociągową i kanalizacyjną oddano do użytku w 1928 roku. Wieża ma kształt graniastosłupa prostego o wysokości 42 m, o podstawie prostokąta o wymiarach 7 m x 10 m. Do wieży dobudowano stację uzdatniania wody z filtrami. W suterenie wieży wodnej umieszczono dwie elektryczne pompy hydroforowe oraz dwie pompy rezerwowe – ssąco-tłoczące, napędzane silnikami spalinowymi gazowymi. Paliwo dostarczano z miejskiej gazowni. Były używane w razie braku energii elektrycznej. Na pierwszej i drugiej kondygnacji znajdowały się mieszkania pracownika wieży wodnej. Dwie najwyższe kondygnacje zajmuje zbiornik wodny żelazobetonowy, dwukomorowy, o pojemności 240 m kw.

Obok hali sportowej i wieży wodnej, w 1931 roku wybudowano miejskie przedszkole z centralnym ogrzewaniem i pralnią.

• > Wracamy ulicą Oleską …

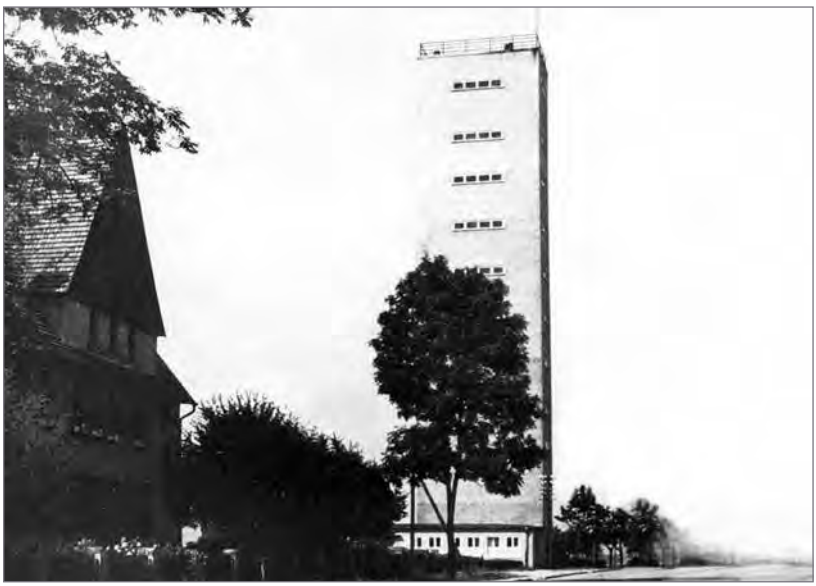

Szkoła Katolicka (1909), Hala Młodzieżowa i wieża wodna (1928) oraz przedszkole (1931)
Fotografia ze zbiorów Heinricha Maziola

• ULICA OLESKA •

W połowie XIX wieku, w naszym regionie rozpoczęto budowę dróg bitych, zwanych szosami. Drogę „oleską" z Dobrodzienia [Guttentag] przez Kocury [Kotzuren] do Olesna [Rosenberg] wytyczano i utwardzano w latach 1863–1865. W pobliżu Kocur pozyskiwano bloki skalne do jej budowy. W wyniku eksploatacji powstał tam urokliwy kamieniołom. Przed rokiem 1865 Dobrodzień z Olesnem łączyła droga prowadząca przez rzędowickie „Doły" i Klekotną.

Budynki wznoszone wzdłuż ulicy Oleskiej po roku 1922, kiedy Dobrodzień stał się miastem powiatowym w granicach Niemiec, noszą cechy stylu modernistycznego, zgodnie z zasadami BAUHASU. Szkoła, hala sportowa, przedszkole, wieża wodna i domy mieszkalne nauczycieli oraz urzędników magistrackich i starostwa powiatowego tworzyły reprezentacyjny kompleks budowli w północnej części miasta.

• > Idziemy ulicą Edyty Stein w kierunku ronda …

Ulica Oleska [Rosenbergerstraße], przed rokiem 1945

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

Dobrodzień – Ulica Oleska w marcu 2019 roku

Fot. Józef Włodarz, 2019

>>> 17 >>>

• ULICA EDYTY STEIN •

W odległej przeszłości droga nosiła nazwę Polna [Feldstraße], w okresie powojennym – Dzierżyńskiego, od roku 1993 – Edyty Stein. Znajduje się przy niej kilka obiektów: komisariat policji, wybudowany w 2012 obok ośrodka zdrowia – przedwojennej modernistycznej willi lekarza Paula Roczka. Naprzeciwko stoi klasztor sióstr elżbietanek – przedwojenny dom Steinów przy Gartenstraße, gdzie w latach 1906–1912 swe ciotki, pochodzenia żydowskiego, odwiedzała Edith Stein (św. Teresa Benedykta od Krzyża). W pobliżu są dawne wille Johanna Henne – właściciela magazynu piwa, producenta wód mineralnych oraz weterynarza Nathana Hirscha (później rzeźnika Emila Marczoka). Dalej zobaczymy nieczynny zakład przemysłu drzewnego i tartak – pozostałości przedwojennej stolarni *Pierwszej Dobrodzieńskiej Stolarni Parowej* z okazałą kamienicą, wybudowane w 1900 roku przez Johanna Koeppe.

• > Dochodzimy do ulicy Chłopskiej i wracamy …

Wille Johanna Henne i Paula Roczka (przed rokiem 1945)

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Dawny dom rodziny Stein – klasztor sióstr elżbietanek przy ulicy Moniuszki (od 1963)
Fot. Paweł Mrozek, 2004

Reklama fabryki mebli i tartaku Johanna Koeppe w Dobrodzieniu (1900–1945)
Ilustracja według winiety papieru firmowego

>>> 18 >>>

• SKLEP ROLNIK •

W tym miejscu od 1818 istniał browar Schirokauera, później Sachsa, Herwiga i Horowitza. Po 1913 roku prowadził tu działalność Browar Książęcy w Tychach. W 1921 budynek z magazynem nabył dekarz Karl Lukaschowitz. Kiedy po podziale Górnego Śląska Dobrodzień pozostał w granicach Niemiec (od 15 VI 1922) i stał się miastem powiatowym [Kreis Guttentag], o prawa ludności polskiej, kulturę i oświatę w języku polskim oraz niezależność finansowo-gospodarczą dbały organizacje: Związek Polaków w Niemczech (od 27 VIII 1922), Spółdzielnia Zakupu i Sprzedaży „Rolnik" (od 1923) oraz Bank Ludowy (od 1930). Od 1923 roku miały swoją siedzibę w tych zabudowaniach przy Brauereistraße. Z nakazu władz zamknięto je 4 IX 1939 roku. Po przeciwnej stronie ulicy Browarnianej do 1945 roku funkcjonował okazały hotel „Stadt Warschau", później „Merkel's Hotel" i „Hotel Zentral" z restauracją, salą tańca i kręgielnią oraz zajazdem oferującym stajnie i zmianę koni.

Siedziba polskiej spółdzielni, banku i organizacji przed rokiem 1939

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Największy hotel i zajazd w Dobrodzieniu przed rokiem 1945

Według pocztówki ze zbiorów Rudolfa Hyli, 1927

Bloki spółdzielcze oddano do użytku w latach 80/90. XX wieku; wyremontowane w 2014

Fot. Paweł Mrozek

>>> 19 >>>

• KOŚCIÓŁ NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY •

Historia budowy świątyni w tym miejscu sięga okresu odbudowy miasta, a raczej budowy od podstaw po wielkim pożarze (1846). Liczna ewangelicka społeczność uzyskała 31 VII 1848 roku zgodę na wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę swego kościoła, w stylu eklektycznym, z elementami neoromańskimi. Budową kościoła kierował Carl Ludwig Appenroth, pastor w Grodźcu [Friedrichsgrätz]. W drugiej połowie 1851 roku postawiono wieżę kościelną z ostrosłupowym zadaszeniem, zwieńczoną iglicą z podłużną kulą i krzyżem. W tym też czasie odbyła się uroczystość poświęcenia, jeszcze nie wykończonej, liczącej 250 miejsc siedzących świątyni, którą włączono jako filiał do parafii oleskiej. Samodzielna parafia powstała 1 V 1894 roku. Pierwszy proboszcz – Ernst Kiock zamieszkał w nowo wybudowanej pastorówce w 1898 roku. W 1904 roku parafia liczyła 650 wiernych. Wyznawcy pochodzili z 35 miejscowości.

Kościół ewangelicki w Dobrodzieniu (przed rokiem 1945)

Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy

Wnętrze kościoła ewangelickiego w Dobrodzieniu (przed rokiem 1945)

Fotografia ze zbiorów Heinricha Maziola

Pastorówka w Dobrodzieniu w 1903 roku – fotografia Otto Herrmanna

Fotografia ze zbiorów Deutsche Fotothek Dresden

W maju 1945 roku do Dobrodzienia i okolicznych wiosek przesiedlono około 1600 mieszkańców z Barszczowic koło Lwowa na Ukrainie. Przywieźli olejny obraz ze swego parafialnego kościoła, ukazujący scenę nawiedzenia św. Elżbiety przez Matkę Bożą, namalowaną przez Jadwigę Starakównę w 1928 roku. W związku z tym, że przed 1945 rokiem większość ewangelików wyemigrowała w obawie przed frontem radzieckim, świątynia została przekazana katolikom przesiedlonym do Dobrodzienia. Po podziale dobrodzieńskiej parafii św. Marii Magdaleny, dekretem z 21 IX 1947 roku powstała druga parafia, pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. W niedzielę 5 grudnia 1948 roku świątynię poświęcił administrator apostolski w Opolu – ks. infułat Bolesław Kominek. Pierwszym proboszczem, w latach 1947–1964, był ks. kanonik Kazimierz Sowiński, który przewodniczył parafianom z Barszczowic w czasie podróży. Kolejnymi proboszczami byli: ks. Rudolf Kuś (1964–1976), ks. Leon Topisz (1976–1990), ks. Bolesław Szymański (1990–1998). Przez dwa lata parafia posiadała administratora. Od 2000 roku proboszczem jest ks. Michał Wilk.

Chrzcielnica poewangelicka i obraz sakralny, przywieziony z Barszczowic

Fot. Paweł Mrozek, 2010

Chór w kościele NNMP oraz organy firmy Müller u. Schulze, Breslau 1851

Fot. Stefan Bieniek, 2000

Wnętrze kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w latach 70. XX wieku

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

>>> 20 >>>

• KAPLICZKA ŚW. WOJCIECHA I ŚW. TERESY BENEDYKTY •

Jedna z najwspanialszych legend, którą zanotował publicysta i poeta Józef Lompa w 1848 roku, głosi że *Ś. Wojciech (…) podróżując z tamtąd daléj pieszo, przybył do Dobrodzienia i miał tam na tem miejscu kazanie gdzie na słupie posąg jego na przeciw studzienki stoi, która od niego początek swoj wziąść miała (…) W okolicy Dobrodzienia lud o nim to wspomnienie utrzymuje, że gdy tam przyszedł, na ten czas właśnie kościołek na cześć Ś. Walentego stanowiono*. Przed wielkim pożarem miasta (1846) kapliczka stała obok źródła przy ulicy Lublinieckiej. W trakcie odbudowy miasta kapliczkę ustawiono w zachodniej części, w pobliżu kościołów ewangelickiego (od roku 1945 – katolickiego pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny) oraz drewnianego – św. Walentego. 9 sierpnia 2010 roku w kapliczce ustawiono i poświęcono rzeźbę św. Teresy Benedykty od Krzyża, wykonaną w drewnie w stylu ludowym.

• > Idziemy ulicą Wojska Polskiego w kierunku cmentarza …

Kapliczka św. Wojciecha i św. Teresy Benedykty od Krzyża

Fot. Paweł Mrozek (w dniu poświęcenia figury – 9.08.2010)

>>> 21 >>>

• CMENTARZ EWANGELICKI •

Gmina ewangelicka została założona w Dobrodzieniu [Guttentag] w 1837 roku. Wcześniej ewangelicy należeli do systemu kościelnego w Molnej i Ozimku. Od 19 lutego 1837 roku nabożeństwa odbywały się w katolickim kościele przytułkowym św. Walentego, na co wyraził zgodę książę-biskup wrocławski. Kiedy w sierpniu 1851 roku konsekrowano ewangelicką świątynię, zapewne cmentarz ewangelicki już był założony. Przetrwał do naszych czasów. W okresie powojennym celowo pokrywano niemieckie napisy na pomnikach smołą, aby uchronić je od zniszczenia a potomków zmarłych parafian ocalić przed prześladowaniami. Ostatni pochówek odbył się tu w 1974 roku. Cmentarz podlega gminie i jest obęty ochroną konserwatora zabytków. Kilkanaście nagrobków zachowało się w dobrym stanie. Cmentarz jest porządkowany przez wiernych z parafii NNMP.

• > Wracamy, idziemy w kierunku kościoła św. Walentego …

Prace porządkowe na cmentarzu ewangelickim w Dobrodzieniu

Fot. Paweł Mrozek, 2003

>>> 22 >>>

• KOŚCIÓŁ ŚWIĘTEGO WALENTEGO •

Kościół pw. św. Walentego w Dobrodzieniu stał już w XVI wieku. Nie wiadomo, kiedy został zbudowany i dlaczego przestał istnieć. Prawdopodobnie został zniszczony w okresie wojny trzydziestoletniej przez lisowczyków (1620) albo wojska szwedzkie lub saksońskie (1633), które paliły miasto, grabiły i mordowały mieszczan. Około roku 1640 zbudowano w miejscu pierwotnego nowy kościółek, w stylu ludowego baroku, poświęcony również św. Walentemu. Zbudowany jest z drewna, w konstrukcji zrębowej, z wieżą słupową. Siodłowe dachy są pobite gontami, podobnie hełm wieży. Wzmianki w dokumentach o istnieniu szpitala w sąsiedztwie „kościółka Walencinka", wspieranego finansowo przez Adama Dobrodzinskiego, filozofa i bakałarza teologii oraz fundatora stypendiów dla ubogiej, lecz zdolnej młodzieży z Dobrodzienia zdobywającej wiedzę we Wrocławiu, pochodzą z 1644 roku. Przez wieki kościółek pełnił funkcję przytułkowej kaplicy.

Kościół św. Walentego, o długości 18 i szerokości 10 łokci, z drewnianą zakrystią (przed 1945)
Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy

Adam Wilhelm Dobrodzinski podarował przytułkowi swą rolę i łąkę leżącą przy młynie z rocznym czynszem gruntowym. Kościółek utrzymywano z oprocentowania kwoty, która pochodziła z opłaty za wydzierżawione pole. Ponadto sfinansował ołtarz główny w stylu barokowym, z drewna rzeźbionego, polichromowany i złocony. Obraz ołtarzowy w technice olejnej na płótnie przedstawia stojącego świętego Walentego, na tle nieba i budynków w otoczeniu klęczących i modlących się postaci osób świeckich i duchownych. Jego głowa jest otoczona nimbem, twarz ma wyraźnie zaznaczone rysy. Lewa ręka świętego patrona jest zgięta w łokciu i przyciśnięta do piersi, w prawej dłoni trzyma palmę męczeńską. Jego postać jest ubrana w białą albę i bogato dekorowany ornat. U stóp św. Walentego leży niemowlę owinięte w bandaże. W zwieńczeniu retabulum ukazuje się Gołębica i popiersie Boga Ojca z globem w obłokach i glorii. Po bokach nastawy są siedzące na belkowaniu aniołki z rozpostartymi skrzydłami. Na półkolistych bramkach po obu stronach ołtarza stoją święci rycerze w zbrojach, z płaszczami, chorągwią i włócznią w rękach.

Retabulum w kościele św. Walentego w Dobrodzieniu, przed remontem w 2013 roku

Fot. Paweł Mrozek

Kościół św. Walentego jest jedyną budowlą drewnianą w Dobrodzieniu, która została w cudowny sposób ocalona podczas wielkiego pożaru miasta w 1846 roku. Był kilkakrotnie remontowany. W 1830 roku podniesiono go na śrubach, podmurowano i wyłożono dylami, przykryto gontami i niemal całkowicie odnowiono wieżę. Kolejny remont miał miejsce w 1901. Nową podmurówkę wykonano w 1955 roku. Natomiast w okresie proboszczowania ks. Stanisława Krasa (1967–1976) kościółek wyremontowano gruntownie. Założono fundament cementowy, wymieniono zbutwiałe belki i podłogę. Zewnętrzne ściany zostały obite gontami, wewnętrzne – deskami, które niestety zakryły stare naścienne ornamenty i inskrypcje. Dach kościoła został całkowicie pokryty nowym gontem, a kościelna wieża zrekonstruowana. Prace remontowe przeprowadzili cieśle z Chyżnego k. Nowego Targu i parafianie. Odnowiony kościół św. Walentego został poświęcony przez ks. bp. Franciszka Jopa 29 maja 1972 roku. Kolejny poważny remont kościółka został przeprowadzony w latach 2002, 2009–2010 i 2013 pod kierunkiem ks. proboszcza Alfreda Waindoka (1983–2016).

Remont kościółka św. Walentego w latach 1971–1972

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

W kościółku św. Walentego na drewnianym chórze muzycznym znajduje się wartościowa szafa organowa wraz z instrumentem, wykonana w 1887 roku przez firmę organmistrzowską Schlag und Söhne ze Świdnicy. Wykonawca był znany na całym Śląsku, a nawet poza jego granicami, nagradzany medalami i wyróżnieniami. Organy są unikatem ze względu na swoją budowę i rozwiązania techniczno-brzmieniowe. Jest to instrument dwugłosowy, dwumanuałowy z pedałem, z wiatrownicą klapową, trakturą mechaniczną i kontuarem mechanicznym, wbudowanym we front cokołu szafy organowej. W niej znajdują się dwa sprzężone miechy klinowe, napełniane dźwignią ręczno-nożną. W zestawie piszczałek jeden z głosów jest pryncypałowy, drugi fletowy. Pierwsze tony obu głosów są drewniane, po czym następują piszczałki metalowe. Przed remontem organy właściwie nie grały, ponieważ część abstraktów tonowych była uszkodzona. Przywrócenia organom brzmienia muzycznego podjęła się firma Organmistrzostwo Witold i Wiesław Jeleń w 2013 roku. Teraz istnieje możliwość organizowania kameralnych koncertów w zabytkowym dobrodzieńskim kościółku.

Unikatowa szafa organowa z instrumentem, po remoncie w 2013 roku

Fot. Paweł Mrozek

>>> 23 >>>

• ULICA KSIĘDZA JANA GŁADYSZA •

W odległej przeszłości ulica nosiła nazwę Przytułkowa [Hospitalgasse], od 1860 – Kościelna [Kirchstraße]. Od roku 1945 obowiązuje nazwa Ulica Wojska Polskiego. W 1991 roku radni Dobrodzienia część tej ulicy prowadzącej do kościółka św. Walentego nazwali Ulicą Księdza Jana Gładysza w uznaniu jego zasług dla rozwoju parafii i miasta w okresie 45 lat proboszczowania (1922–1967). Przy ulicy znajdują się budynki dawnego przytułku przy cmentarnym kościółku, wzmiankowanym w dokumentach w 1599 roku, szkoły ewangelickiej, wybudowanej w 1860 roku i funkcjonującej w tym miejscu ponad 50 lat. Stojąca nieco dalej okazała kamienica, została wybudowana w 1910 roku przez Johanna Koeppe, który od 1900 roku prowadził tu „pierwszą dobrodzieńską parową fabrykę mebli". Po przeciwnej stronie znajdują się zabudowania dawnego zakładu destylacji spirytualiów Edmunda Cyllika.

• > Idziemy w kierunku Uliczki, po prawej …

Ulica Kościelna / Kirchstraße (przed 1945)

Pocztówka ze zbiorów Gerarda Wonsa

Urokliwa panorama miasta od strony zachodniej.
Widok z początku XX wieku (ok.1910)

Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy

Budynek dawnego przytułku przy kościele św. Walentego. Widok współczesny

Fot. Stefan Bieniek, 2000

Dawna szkoła ewangelicka. Własność prywatna.
Widok z roku 2010

Fot. Stefan Bieniek

Szkoła ewangelicka w Dobrodzieniu z 1860 roku

Ilustracja według fotografii Otto Herrmanna (1903) ze zbiorów Deutsche Fotothek

Kamienica i dawny salon meblowy Johanna Koeppe'go
Widok z roku 1910 i współczesny (2000)
Pocztówka ze zbiorów Zbigniewa Biernackiego i zdjęcie Stefana Bieńka

Historyczne fotografie dawnego browaru Edmunda Cyllika (przed 1945 i w 2000)
Fotografie ze zbiorów Heinricha Maziola i Stefana Bieńka

Dobrodzień – Ulica Ks. Jana Gładysza w marcu 2019 roku

Fot. Paweł Mrozek, 2019

>>> 24 >>>

• PRZEJŚCIE ZWANE ULICZKĄ •

„Uliczkę" wiodącą od ulicy Przytułkowej (Kościelnej) do Opolskiej wybrukowano w 1845 roku. W średniowieczu gród Dobrosin został założony na obszarze o płytkim poziomie wód gruntowych, więc przy deszczowej pogodzie przemieszczanie się w obrębie miasta, zwłaszcza zaprzęgami konnymi, sprawiało problemy. Dlatego w latach 1819–1823 tereny podwyższono – wykonano nasypy i wybrukowano drogi kamieniami polnymi. Rynek i przyległe ulice zostały wybrukowane w latach 1819–1825. Każdy mieszkaniec musiał pokryć koszty położenia bruku przed swym domem aż do rynsztoka. W XIX wieku wybudowano również kilka szos, m.in. do Opola przez Błachów (1819), do Warłowa (1834), do Ligoty (1840), do Rędziny (1841), do Lublińca (1850–1852), do Olesna (1865–1866). Asfaltowanie dobrodzieńskich ulic rozpoczęto w 1933 roku od przykrycia „kocich łbów" na odcinku ulic Oleska–Dworcowa.

• > Skręcamy w lewo, idziemy ulicą Opolską …

Jedyna zachowana w oryginalnym stanie XIX-wieczna „Uliczka", przed remontem w 2004
Fot. Stefan Bieniek, 2000

• ULICA OPOLSKA •

Początkowo od dobrodzieńskiego rynku odchodziły cztery ulice, w tym Opolska [Opplergasse, Oppelnerstraße], przy której stała brama Stempnikowa. W trakcie odbudowy miasta po wielkim pożarze (1846), wytyczono siedem ulic. W 1819 roku ulicę Opolską połączono z Błachowem i Ozimkiem, a w latach 1822, 1835 i 1860 ją brukowano.W 1837 roku na rogu ulicy i rynku wzniesiono nowy ratusz ze strażnicą, który doszczętnie spłonął w 1846 roku. W latach 1834–1836 budowano przy niej okazały i przestronny budynek szkoły katolickiej, którą od 1859 roku kilkakrotnie rozbudowywano. W 1874 roku szkoła liczyła już 424 uczniów. Od 1909 roku w budynku mieściły się salki parafialne, od 1993 – stacja Caritas. Przy ulicy Opolskiej w pobliżu rynku, od 1896 roku działało Dobrodzieńskie Towarzystwo Pożyczkowe [Guttentager Darlehnskassen-Verein] i dobrze zaopatrzony magazyn z nawozami, paszami, maszynami, zbożem i węglem.

Ulica Opolska (przed 1945)

Pocztówka ze zbiorów Henryka Banka

• STACJA OPIEKI CARITAS •

Stacje Opieki Caritas Diecezji Opolskiej, jako niepubliczne ośrodki usług opiekuńczo-medycznych w zakresie pielęgniarstwa środowiskowego, działają od 10 X 1992 roku – w Dobrodzieniu od maja 1993 roku. Powstały dzięki staraniom ks. bpa Alfonsa Nossola i zostały wyposażone ze środków państwa niemieckiego. Stacje są finansowane przez władze samorządowe oraz Opolski i Śląski Narodowy Fundusz Zdrowia. W Dobrodzieniu jest prowadzona Poradnia Paliatywna, Hospicjum Domowe i Gabinet Rehabilitacyjny Caritas. Usługi pielęgnacyjno-zabiegowe są świadczone w środowisku zamieszkania pacjenta na terenie miasta i gminy, są opieką wszechstronną, całościową nad pacjentem chorującym na nieuleczalne, postępujące choroby. W gabinecie rehabilitacyjnym są wykonywane różnorodne zabiegi na zlecenie lekarzy – od masażu po ćwiczenia korekcyjne. Działa tu również wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjno-pielęgnacyjnego.

Stacja Caritas – w 10. roku działalności w parafialnym budynku dawnej szkoły katolickiej
Fot. Stefan Bieniek, 2003

Budynek Dobrodzieńskiego Towarzystwa Pożyczkowego dla rolników, przed rozbiórką w 2004
Fot. Stefan Bieniek, 2000

Zajazd żydowski przy skrzyżowaniu ulic w miejscu ratusza, spalonego w 1846 roku
Fragment pocztówki ze zbiorów Gerarda Zajontza

• > Skręcamy w prawo, idziemy ulicą Solną …

>>> 27 >>>

• ULICA SOLNA •

Uliczka Solna [Salzgasse] powstała już w średniowieczu – była „drogą solną", którą przewożono tę cenną substancję, nazwaną w XIV wieku „białym złotem". Wówczas w pobliżu Dobrodzienia przecinały się dwa szlaki handlowe – „bursztynowy" i „królewski". Sól przywożono na Śląsk z Polski, podobnie jak miód, wosk, futra, bydło i wino. Prawo sprzedawania soli w obrębie miasta nadawał książę i pobierał podatek z tego tytułu. Trzysta lat temu warzelnia soli była w Bzinicy [Bzenitz]. Bryły solne przywożone z Wieliczki, pod nadzorem inspektora rozpuszczano w wodzie i zamieniano w procesie gotowania w sól warzoną. Sól traktowana w przeszłości jako rzecz święta, w naszych czasach jest symbolem przyjaźni i gościnności, dlatego chlebem i solą witamy zacnych gości. W tej części miasta zwanej Stempnikiem, nieopodal rzeczki Nosek (Myślinki) oraz stawu, od końca XVI wieku pracowała mechaniczna stępa, czyli kaszarnia.

Widok na zabudowania przy uliczce Solnej [Salzgasse], przed rokiem 1945

Fragment pocztówki ze zbiorów Gerarda Zajontza

Bloki mieszkalne oddane do użytku w roku 1965 – wybudowane w miejscu wyszabrowanych i wypalonych w 1945 roku kamienic i budynków gospodarczych

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Stempnik – miejski plac targowy i miejsce organizowania imprez środowiskowych

Fot. Paweł Mrozek, 2007

>>> 28 >>>

• KRYTA PŁYWALNIA •

Pływalnia kryta „Delfin" w Dobrodzieniu była budowana z inicjatywy samorządu lokalnego w latach 1999–2001, w technologii szkieletu drewnianego, tzw. kanadyjskiej, przez firmę „Canada Dom Nysa-Luk". Oficjalne i uroczyste otwarcie w pełni wyposażonej i zatwierdzonej do użytku pływalni odbyło się 1 września 2001 roku. Budynek składa się z dwóch równoległych hal. W pierwszej jest zlokalizowane zaplecze socjalne basenu: szatnie, pomieszczenia medyczne, biurowe i gospodarcze oraz barek. W drugiej hali znajduje się basen z dwiema nieckami o wymiarach 8 x 3,50 x 0,80 (m) i 8 x 25 x 1,20–1,90 (m). Zaplecze technologiczne basenu stanowi kotłownia olejowa, urządzenia wentylacyjne i uzdatniające wodę. Inwestycję zrealizowano w celu upowszechnienia umiejętności pływania w ramach zajęć szkolnych i stworzenia możliwości aktywnego spędzania czasu przez dorosłych mieszkańców miasta i okolicznych miejscowości.

Kryta pływalnia „Delfin" w dniu otwarcia – 1 IX 2001 roku

Fot. Paweł Mrozek

Wnętrze hali basenowej w dniu otwarcia pływalni „Delfin" – 1 IX 2001 roku

Fot. Paweł Mrozek

Pływalnię wzniesiono na terenie dawnego ogrodu i domu pracowników królewskiego tartaku

Fot. Stefan Bieniek, 2000

• > Idziemy w kierunku ulicy Powstańców Śląskich …

• BUDYNKI NADLEŚNICTWA •

W 1884 roku właścicielem dobrodzieńskich dóbr [Herrschaft Guttentag] został król Albert I Wettin von Sachsen. Wraz ze swą małżonką Carolą odwiedzał Dobrodzień. Król ok. 1890 roku wybudował naprzeciwko parku dworskiego królewski zamek myśliwski i nadleśniczówkę. Budynki postawiono przy ówczesnej ulicy Wielkopiecowej [Hochofenstraße], na terenie utwardzanym przez lata żużlem hutniczym i zazielenianym. Budynki stanęły więc pośród wysokich kasztanowców, buków i drzew iglastych. Wytyczona w późniejszym okresie ulica nosiła nazwę Wettiner Straße (tj. królów z rodu Wettinów). Od roku 1904 w budynku nadleśniczówki zawsze zatrzymywał się król saski Friedrich August III, kiedy odwiedzał Dobrodzień w sezonach polowań. W 1921 roku w zamku myśliwskim zakwaterował się sztab powstańców śląskich. Od roku 1927 budynki należały do Nadleśnictwa Dobrodzień (do 1972) i Lubliniec. W roku 2013 zostały sprywatyzowane.

Królewski zamek myśliwski, początek XX wieku

Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy

Królewski zamek myśliwski w okresie III powstania śląskiego

Fotografia ze zbiorów Pawła Mrozka

Królewska nadleśniczówka, początek XX wieku

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

• > Przechodzimy na drugą stronę ulicy Piastowskiej …

>>> 30 >>>

• SZKOŁA „TYSIĄCLATKA" •

Wraz z przekroczeniem liczby 900 uczniów w budynku szkolnym przy ulicy Oleskiej, mieszczącym szkołę podstawową i licealną, zaszła potrzeba budowy nowego obiektu szkolnego. Z taką inicjatywą wystąpił w 1964 roku zarząd Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich i Północnych w Dobrodzieniu, którego prezesem był Teodor Walczak. Wówczas w skali państwa realizowano program oświatowy „1000 szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego". Budowa szkoły o 12 izbach lekcyjnych, z pracownią fizykochemiczną, biologiczną, świetlicą, kuchnią i salą wychowania fizycznego trwała zaledwie półtora roku. Szkołę wznoszono ze środków budżetowych i społecznych oraz Polonii z Nowego Jorku. Dużym zaangażowaniem w pracy wykazali się pracownicy miejscowych zakładów państwowych i prywatnych. Uroczystość otwarcia nowo wybudowanej szkoły odbyła się 18 grudnia 1965 – w roku wprowadzenia ośmioklasowego systemu nauczania.

Szkoła Podstawowa im. Powstańców Śląskich w dniu otwarcia – 18 XII 1965 roku

Fotografia z kroniki szkolnej

Publiczne Gimnazjum im. Jana Pawła II od roku szk. 1999/2000 (do 2018/2019)

Fot. Paweł Mrozek, 2005

Przyszkolny kompleks boisk „Orlik – oddany do użytku 20 X 2011 roku"

Fot. Paweł Mrozek, 2012

• > Idziemy alejami podworskiego parku miejskiego …

Dobrodzień – Ulica Piastowska w marcu 2019 roku

Fot. Józef Włodarz, 2019

>>> 31 >>>

• PARK MIEJSKI •

Przed rokiem 1945 funkcję parku miejskiego pełniła „Strzelnica" z domem spotkań [Schützenhaus], salą taneczną i boiskiem sportowym, urządzona na gruntach miejskich (4 ha) w latach 1851–1853 przez Dobrodzieńskie Bractwo Kurkowe. W miejscu dzisiejszego parku od średniowiecza do końca XIX wieku znajdował się staw „zamkowy" [Schloßteich]. Przy nim pracował młyn dworski, a w latach 1769–1873 wielki piec i inne urządzenia hutnicze. W latach 1884–1914, kiedy właścicielami „państwa" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag] byli królowie sascy, staw został osuszony a na jego miejscu założono park. W okresie międzywojennym została wytyczona nowa droga do folwarku, wybudowano kilka domów w części północnej, ustawiono pergole z różami, okazałą drewnianą „scenę" i pomnik poległych w I wojnie światowej (usunięty w 1945). W tym kształcie park trwał do lat 70. XX wieku. Później, na skutek braku konserwacji, cały obiekt uległ zniszczeniu.

W 1903 roku staw zamkowy nie był jeszcze osuszony; nastąpi to w latach 1904–1907

Fragment fotografii Otto Herrmanna, 1903

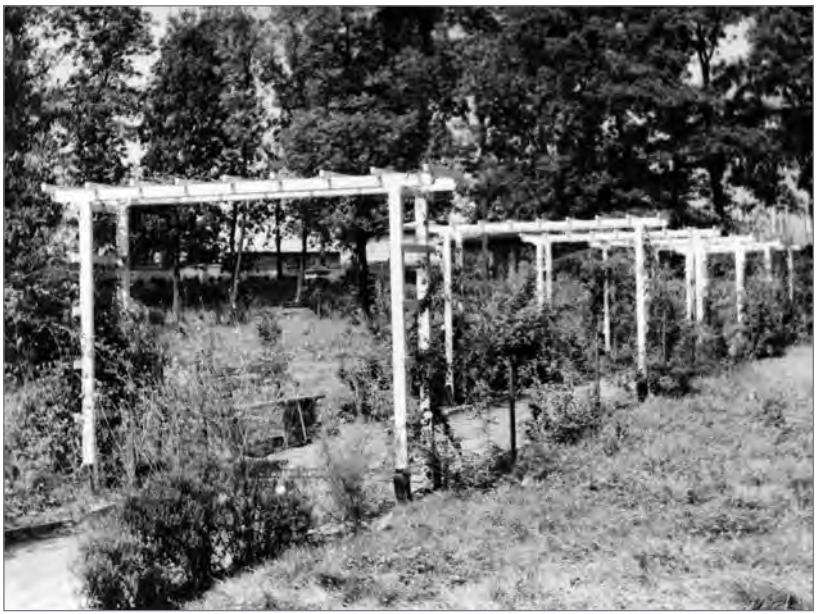

Aleja parkowa z pergolami różanymi, ok.1965

Fot. Zenon Popenda

Muszla koncertowa w parku miejskim, ok. 1965

Fot. Zenon Popenda

W późnych latach 70. XX wieku magistrat podjął nieudaną próbę rewitalizacji parku. Wytyczono nowe alejki, rozebrano drewnianą zadaszoną estradę, usypano groblę w celu organizowania w okresie zimy naturalnego lodowiska i rozpoczęto budowę amfiteatru. Jednakże roboty zostały przerwane, a wykonany częściowo amfiteatr w następnych latach popadł w ruinę. Dopiero w 2003 roku samorząd Dobrodzienia przy wsparciu finansowym Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przeprowadził kompleksową rewitalizację parku. Specjalistyczna firma „BILPOL" z Chorzowa wykonała trzebieże, przeprowadziła prace melioracyjne, renowację trawników i remont alejek parkowych, odtworzyła małą architekturę. W miejscu amfiteatru powstała parkowa górka, która służy dzieciom jako miejsce zimowej rozrywki. W parku została wytyczona ścieżka dydaktyczno-edukacyjna. Walory przyrodnicze i estetyczne parku wzbogaca ponad 20 gatunków drzew porośniętych bluszczem, skupiska krzewów, rozległe ukwiecone polany, rzeczka Myślinka i śpiew wielu gatunków ptaków.

Stanowisko zawilca gajowego wczesną wiosną

Fot. Paweł Mrozek, 2003

Ostatnie prace porządkowe we wrześniu 2003 roku w rewitalizowanym parku

Fot. Paweł Mrozek

Park miejski w roku 2004 – wejście od strony północnej

Zdjęcie ze zbiorów Urzędu Miejskiego

Polana porośnięta trawą i drzewami w środkowej części parku

Fot. Paweł Mrozek, 2007

Część parku o charakterze naturalistycznym, z pierwotnym zadrzewieniem i roślinnością

Fot. Paweł Mrozek, 2006

Drzewa porośnięte bluszczem pospolitym w południowej części parku wczesną wiosną

Fot. Paweł Mrozek, 2011

Dobrodzieński park jesienią, podczas deszczu

Fot. Stefan Bieniek, 2017

Plac zabaw dla dzieci w środkowej części parku

Fot. Paweł Mrozek, 2006

Parkowa górka miejscem rekreacji w okresie zimy

Fot. Paweł Mrozek, 2006

Dobrodzień leży na Równinie Opolskiej, na tzw. Obniżeniu Małej Panwi. Przez teren gminy przepływają rzeki Myślina i Myślinka. W epoce lodowcowej siła niszcząca wód była duża, o czym świadczą głęboko wcięte dolinki rzeczne. Myślinka, która przepływa przez miasto, ma swoje źródło w terenie łąkowo-leśnym we Zwozie. Rzeczka, meandrując pośród łąk i pól, na odcinku między Zwozem–Gosławicami–Dobrodzieniem wpływa w dość głębokie, polodowcowe dolinki, w strome miejscami wąwozy o dużych walorach krajobrazowych i przyrodniczych. Między Główczycami a Gosławicami łączy kilka stawów rybnych. Zasila również stawy w Dobrodzieniu. Te miejsca też są bogate pod względem florystycznym i faunistycznym. Obok dobrodzieńskiego dworu spiętrzono wody Myślinki (wówczas nosiła nazwę Nosek), aby napędzała koła młyńskie, a w latach 1769–1873 urządzenia wielkiego pieca hutniczego. Po jego likwidacji ponownie działał tu młyn. Nad jej brzegami młyny i kuźnice przez wieki pracowały również w okolicznych wsiach. Myślinka wpływa do Myśliny pośród pól w Warłowie.

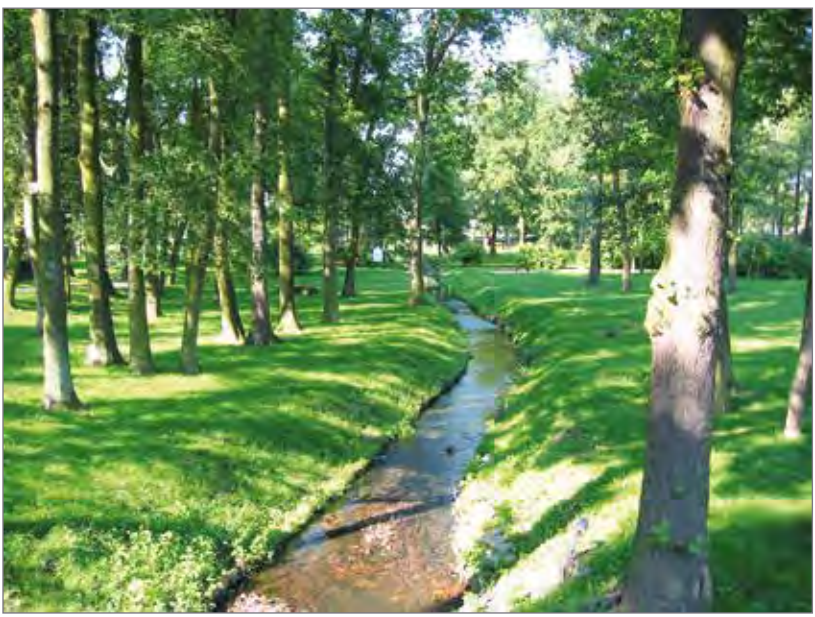

Rzeczka Myślinka przecinająca dobrodzieński park

Fot. Stefan Bieniek, 2004

Od strony południowo-wschodniej park graniczy z dawnym dobrodzieńskim folwarkiem. Najstarsza wzmianka o nadaniu wójtowi Dobrosina Henrykowi vel Heinrichowi łanu roli (16,8 ha), młyna i karczmy przez księcia opolskiego Bolka I pochodzi z 1279 roku. Od tego czasu znane są nazwiska wszystkich właścicieli (ok. 30) dobrodzieńskiego majątku, który w 1789 obejmował 13 okolicznych folwarków, jako „państwo" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag]. Scalił je książę Friedrich August von Braunschweig, właściciel dóbr w latach 1789–1805. Po pożarze miasta (1846) zabudowania folwarczne w Dobrodzieniu, z czworakami i spichlerzem wzniesiono od podstaw do 1850 roku. Odbudowano też browar dworski, założony w 1600 roku i gorzelnię z 1800. W latach 1949–1997 na podworskich gruntach z zabudowaniami gospodarowała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Likwidacja spółdzielni pociąga za sobą konieczność spieniężenia całego jej majątku, gruntów i budynków.

Gorzelnia dworska, widok z roku 1911

Pocztówka ze zbiorów Rudolfa Hyli

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Jedność" – zabudowania podworskie w 1956 roku
Fragment fotografii prasowej („Panorama" nr 36/1956); wyciąg z kroniki RSP

Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Jedność" – nowo wybudowana obora, 1968
Fotografia z kroniki RSP „Jedność"

• > Skręcamy w lewo, idziemy w kierunku ParkHotelu …

>>> 33 >>>

• DOBRODZIEŃSKI PAŁAC •

W 1452 roku książę strzelecko-niemodliński Bernard obdarował Dobrodzieniem starostę Strzelec Henryka Kranczkowskiego/Heinricha von Cronskau za wierną służbę. Dobrodzień z miasta książęcego stał się po wsze czasy zależny od swego pana. W kronice zapisano, że *nowy właściciel wzniósł teraz zamek, bo później jest mowa o pańskim dworze przy mieście.* W okresie piastowskim i habsburskim (1532–1740) kolejni właściciele zapewne mieszkali w zamku [Schloß Guttentag], w pruskim i niemieckim raczej nie. Właściciele „państwa" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag] – przedstawiciele pruskich i saksońskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich ustanawiali swoich pełnomocników, aby zarządzali ich „dobrami rycerskimi", więc oni tutaj mieszkali. Tu też znajdował się urząd dworski. Znane są nazwiska wielu pełnomocników i dzierżawców z tamtych czasów. Przed wielkim pożarem miasta (1846) pałac był kilkakrotnie przebudowywany.

Rządcówka i Zamek Dobrodzień (1848–1849)

Pocztówka ze zbiorów Gerarda Zajontza

W 1846 roku zamek (pałac) spłonął i został odbudowany w latach 1848–1849 w stylu neoklasycystycznym przez księcia Wilhelma Augusta von Braunschweig-Lüneburg-Öls, pana na Dobrodzieniu w latach 1815–1884. Budynek wzniesiono z cegły, z dachem krytym gontem. Fasadę ozdobiono pilastrami i ryzalitem z tympanonem, nadokiennymi gzymsami i boniowanym cokołem. Obok pałacu do 2018 stała rządcówka z 1848 roku. Ostatnimi właścicielami dobrodzieńskich dóbr, w latach 1884–1927, byli królowie sascy z rodu Wettinów. Od 1894 roku królewskim pełnomocnikiem był Siegfried Hepner. Mieszkał w pałacu. W okresie III powstania śląskiego (1921) mieszkali w nim również polscy oficerowie. Od roku 1926 w dokumentach widnieje nazwisko Ferdinanda Schreibera, jako dzierżawcy. W 1937 roku był już właścicielem pałacu i dworskiego majątku. Po zakończeniu II wojny światowej w budynku mieściły się biura Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej „Jedność" w Dobrodzieniu, gospodarującej na podworskich gruntach. Od 2001 budynek pełni funkcję hotelu.

• > Skręcamy w prawo, idziemy w kierunku mostu …

Park Hotel w Dobrodzieniu (w roku 2001)

Fot. Paweł Mrozek

HOTEL

Dobrodzień – Ulica Parkowa w marcu 2019 roku
Po lewej: Park Hotel i parking w miejscu rządcówki z 1848
Po prawej: folwark dworski do 1945
i zabudowania RSP „Jedność" w latach 1949–1997

Fot. Paweł Mrozek, 2019

>>> 34 >>>

• ZABYTKOWY MOST •

Nad rzeką Myślinką (w przeszłości noszącą nazwę Nosek albo Guttentager Wasser) zbudowano w 1610 roku most z kamienia łupanego – granitu gruboziarnistego. Upamiętnia swoich budowniczych – Daniela i Magdalenę Jarockich, właścicieli dobrodzieńskiego majątku w latach 1585–1648. W tej części miasta od wieków istniał staw zamkowy [Schloßteich]. Nad nim działał m.in. młyn zwany w XVIII wieku „Szafarzowym" [Schaffarzower Mühle]. Od 1949 roku most był intensywnie eksploatowany przez RSP, więc pracownicy spółdzielni w 1983 wzmocnili go betonem. W 2007 roku most został odrestaurowany. Oryginalny budulec jest widoczny fragmentarycznie. Jak głosi legenda, w pochmurne noce i mgliste poranki często widziano w tym miejscu i dawnym dworze snującą się zjawę w czerni, postać Anny Jarockiej – okrutnej pani na Dobrodzieniu, która wyjeżdżając z miasta w 1648 roku zapowiedziała, że nawet po śmierci nie opuści swych poddanych.

Najstarszy zabytek Dobrodzienia (wybudowany w 1610)

Fotografia z 1965 ze zbiorów Pawła Mrozka

Most wyremontowany przez pracowników RSP „Jedność" w 1983 roku

Fot. Paweł Mrozek, 2002

Most odrestaurowany przez samorząd lokalny w 2007 roku

Fot. Paweł Mrozek, 2008

• > Skręcamy w lewo, w kierunku ulicy Pocztowej …

>>> 35 >>> zakończenie wycieczki pieszej >>>
• BUDYNEK POCZTY •

Na Śląsku poczta istnieje od XIV wieku – najpierw piesza, później wozowa oraz konna. Stację pocztową w Dobrodzieniu założono w 1748 roku. Goniec pieszy pokonywał trasę w obydwie strony do Opola, Olesna i Lublińca. W latach 1794–1802 Dobrodzień znajdował się na trasie poczty wozowej, wiodącej z Wrocławia do Częstochowy. Przewóz pasażerów i przesyłek odbywał się dyliżansami pocztowymi albo kariolkami. Ekspedycję pocztową utworzono w Dobrodzieniu w 1850 roku, od 1871 roku istniał tu już urząd pocztowy. Od 1869 roku trasę do stacji kolejowej w Myślinie pokonywał czteroosobowy cesarski dyliżans pocztowy. Trwało to do 1913 roku, kiedy otwarto linię kolejową z Dobrodzienia do Fosowskiego. Do 1927 roku urząd pocztowy mieścił się w kamienicy przy rynku miasta. W tym roku oddano do użytku duży gmach poczty, w sąsiedztwie parku dworskiego przy ulicy Dworcowej [Bahnhofstraße].

Ostatni dobrodzieński pocztylion

Źródło: Heimatkalender Guttentag 1938

Nowo wybudowany gmach poczty w 1927 roku

Pocztówka ze zbiorów Bernarda Gaidy

Polska Poczta, Telegraf i Telefon (ok. 1965)

Fotografia ze zbiorów Pawla Mrozka

• > Skręcamy w prawo, w kierunku Placu Wolności …

Wydano w okresie działalności
Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień-Zębowice

Współpraca:
Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu

ziemia dobrodzieńska – nasza mała ojczyzna i nasza duma

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie"
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi